

УДК 342.95(477)

**Р. Я. Заяць**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри адміністративного права та процесу,  
фінансового та інформаційного права  
ПВНЗ «Львівський університет бізнесу та права»

## ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ УСТАНОВ МВС УКРАЇНИ

*У статті на основі аналізу наукової літератури та норм чинного законодавства України визначено елементи адміністративно-правового статусу науково-дослідних експертно-криміналістичних установ МВС України. Наголошено, що дослідження адміністративно-правового статусу є необхідним кроком на шляху з'ясування становища цих установ у системі суспільних відносин адміністративно-правового характеру, вивчення механізму виникнення, забезпечення й реалізації їхніх (установ) правових зв'язків з іншими суб'єктами зазначених відносин.*

**Ключові слова:** структура, статус, правовий статус, адміністративно-правовий статус, науково-дослідні експертно-криміналістичні установи, МВС України.

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі соціально-економічного та політичного розвитку суспільства зміцнення законності й правопорядку є одним із пріоритетних завдань кожної демократичної держави. Його досягнення потребує не тільки постійної й активної діяльності практичних підрозділів з розслідування і розкриття злочинів, а й ефективного функціонування підрозділів Експертної служби МВС України, одним із яких є науково-дослідні експертно-криміналістичні установи (далі – НДЕКУ) МВС України, що наділені особливим адміністративно-правовим статусом, під яким, на нашу думку, варто розуміти становище зазначених установ у механізмі держави й системі управлінських відносин, визначене чинними нормами адміністративного права шляхом закріплення за цими суб'єктами певного кола і змісту прав, обов'язків та інших юридично значущих властивостей і характеристик. Значення правового статусу полягає в тому, що він є тією категорією, яка відображає комплекс основних аспектів організації та діяльності досліджуваних установ. Зокрема, дослідження правового статусу дає змогу з'ясувати суспільну місію й функціональне призначення НДЕКУ МВС України, коло і зміст їхніх прав та обов'язків, принципи й гарантій їхньої діяльності, організаційну належність і структуру тощо. Комплексний характер правового статусу

НДЕКУ МВС зумовлює необхідність з'ясування його структури.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Загальні й окремі аспекти правового статусу в працях висвітлювали такі дослідники: В.К. Бабаєва, С.С. Алексєєв, В.В. Копейчиков, О.В. Малько, О.Ф. Скакун, М.І. Матузов, В.Б. Авер'янов, І.П. Голосніченко, С.Г. Стеценко, Ю.П. Битяк, Д.М. Павлов, В.В. Голосніченко, С.В. Ківалов та інші правники. В.В. Макачук справедливо відмічає, що питання визначення правового статусу продовжує залишатися дискусійними. Насамперед потрібно вказати, що цей термін застосовується доволі широко, не має однозначного застосування в юридичній літературі, законотворчій і правозастосовній практиці, тому трактується по-різному. Вищевказані обставини потребують уточнення характеристики його структурних елементів.

**Мета статті** – надати характеристику структурним елементам адміністративно-правового статусу НДЕКУ МВС України.

**Виклад основного матеріалу.** У юридичній літературі існує чимала кількість підходів до визначення елементів правового статусу. Так, О.М. Музичук зазначає, елементами правового статусу є його складники, які в сукупності становлять змістову правову (юридичну) характеристику суб'єкта правовідносин, указують на

його специфіку, відмінність від інших суб'єктів [1]. Серед дослідників немає єдності в питанні кола складових елементів правового, зокрема адміністративно-правового, статусу. Так, наприклад, М.І. Матузов і В.В. Копейчиков до складу правового статусу особистості зараховують відповідні правові норми; правосуб'єктність; загальні для всіх суб'єктивні права, свободи й обов'язки; законні інтереси; громадянство; юридичну відповідальність; правові принципи; правовідносини загального (статутного) характеру [2, с. 59]. За А.В. Панчишиним, правовий статус формують правові норми, що визначають статус; основні права, свободи, законні інтереси, обов'язки; правосуб'єктність; правові принципи; громадянство; гарантії прав і свобод; юридична відповідальність; правовідносини загального типу [3, с. 95–96]. Т.В. Степанова зазначає, що правовий і процесуальний статус включають права, обов'язки та відповідальність за невиконання обов'язків, які виникають у ході участі, відповідно, в матеріальних або процесуальних правовідносинах [4].

В.Б. Авер'янов та І.П. Голосніченко, характеризуючи сутність і зміст адміністративно-правового статусу суб'єктів адміністративного права, включають до його складу таке коло елементів: суб'єктивні права й обов'язки, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Адміністративіст наголошує, що необхідною ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав та обов'язків, які реалізуються цією особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [5, с. 194]. На думку В.Т. Комзюка, правовий статус органу влади включає предмет відання органу виконавчої влади, тобто коло (сферу) суспільних відносин, які регулює конкретний орган; завдання; функції; сукупність прав (правомочностей) та обов'язків органу та його посадових осіб [6, с. 63]. О.Ю. Якімов пропонує до структурних елементів адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади зарахувати компетенцію, правозастосування, юридичну відповідальність, а також нормативно-визначений порядок створення [7, с. 39]. І.Л. Бачило, розглядаючи проблематику діяльності виконавчої влади, у структурі правового статусу її органів виокремлює такі властивості: призначення органу та його місця в системі органів виконавчої влади; легітимізація цілі його утворення, визначення сфери відання й діяльності; формулювання його

завдань і функцій; установлення повноважень (прав та обов'язків) щодо здійснення визначених завдань і функцій у системі галузі або сфери його відання; установлення порядку прийняття рішень і відповідних видів актів; установлення відповідальності органу, його керівника й інших посадових осіб за порушення законності під час здійснення своїх повноважень; установлення порядку формування його структури, штату, фінансування, порядку ліквідації; установлення порядку прийняття, реалізації та контролю його рішень; інформаційне забезпечення органу виконавчої влади та його підрозділів [8, с. 147]. Слушною, на нашу думку, є позиція О.М. Музичука, який щодо досліджуваної проблеми пише, що елементний склад правового статусу суб'єктів адміністративно-правових відносин насамперед залежить від того, це фізична чи юридична особа. Наприклад, якщо фізична особа, то елементами її правового статусу будуть права, обов'язки та відповідальність, якщо юридична, то до таких зараховуємо мету її утворення й діяльності, завдання, функції, обов'язки, права, відповідальність, особливості організаційно-структурної будови та взаємовідносин [1].

За О.П. Сікорським, адміністративно-правовий статус органу публічної адміністрації передбачає мету утворення органу й визначення сфери його відання; принципи й територіальні масштаби діяльності; внутрішню структуру органу; порядок і спосіб його утворення, реорганізації та ліквідації; завдання й функції; обсяг і характер державно-владних повноважень; форми та методи діяльності; порядок вирішення в органі підвідомчих питань; джерела фінансування органу; наявність або відсутність прав юридичної особи; право й обов'язок користуватися державними символами; відповідальність [9]. Д.Д. Цабрія в працях виходить із того, що правовий статус органу публічного управління включає офіційну назву органу; порядок і спосіб його утворення; територію діяльності; мету діяльності, завдання й функції; обсяг і характер конкретних владних повноважень; форми та методи діяльності; порядок вирішення в органі підвідомчих питань; відповідальність; джерело фінансування; наявність чи відсутність прав юридичної особи; право й обов'язок мати певну внутрішню структуру [10, с. 126–127].

Варто відмітити, що низка дослідників, розмірковуючи про правовий статус суб'єктів публічного управління, виокремлюють у структурі статусу останніх певні блоки чи групи елемен-

тів. Так, скажімо, Д.М. Бахрах, О.О. Брагінець, С.Р. Павелків, А.П. Даниленко в складі адміністративно-правового статусу державних і муніципальних органів пропонує виділяти такі ключові блоки: цільовий (цілі, завдання, функції); структурно-організаційний (порядок створення, легалізації, реорганізації, ліквідації відповідних суб'єктів, їх підпорядкування, передачі з відання одних організацій у підпорядкування іншим, установлення і зміну їхніх організаційних структур, процедур діяльності й права на офіційну символіку); компетенційний (сукупність владних повноважень щодо предметів відання) [11, с. 27–28]. А.А. Стародубцев у працях визначає такі блоки (групи) елементів парового статусу органів влади: цільовий; структурно-організаційний; функції та повноваження; функціональний; відповідальність [12, с. 86].

Отже, враховуючи вищевикладені дослідницькі підходи до розуміння структурно-елементного складу правового (зокрема адміністративно-правового) статусу суб'єктів, уважаємо, що, визначаючи структуру адміністративно-правового статусу НДЕКУ МВС України, доцільно згрупувати елементи зазначеного статусу в три блоки або групи: функціонально-цільовий (мета (цілі) завдання та функції установ); структурно-організаційний (організаційне підпорядкування установ, порядок їх створення, ліквідації чи реорганізації, організаційно-управлінська й функціональна структури цих суб'єктів); компетенційний (права й обов'язки, надані установам для виконання поставлених завдань і реалізації покладених на них функцій, а також відповідальність).

Основу (стрижень, серцевину) правового статусу будь-якого суб'єкта права становлять його права, обов'язки та відповідальність, оскільки саме ці елементи вказують на те, якими юридичними можливостями користується суб'єкт і що він повинен здійснити, яка поведінка від нього вимагається у відповідних умовах та обставинах, а також які негативні наслідки його очікують у випадку невиконання (неналежного виконання) ним своїх обов'язків та (або) неналежної реалізації наданих йому прав.

Водночас, коли йдеться про суб'єктів, які належать до механізму держав, надзвичайно важливим моментом є цілі, завдання та функції їхньої діяльності, адже вони характеризують суспільну місію кожного з таких суб'єктів, указують на те, для чого той чи інший суб'єкт створюється й функціонує, які питання він вирі-

шує. Загальний перелік завдань досліджуваних установ закріплений у Наказі МВС України «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» від 03.11.2015 № 1343. У ньому викладено основні завдання Експертної служби МВС: 1) здійснення судово-експертної діяльності; 2) забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду; 3) у межах компетенції проведення експертних досліджень на договірних засадах з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених Законом України «Про судову експертизу»; 4) проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінювання відповідності продукції, процесів і послуг, виконання інших робіт у межах своєї компетенції; 5) проведення відповідно до законодавства оцінювання майна, майнових прав і здійснення професійної оцінної діяльності; 6) забезпечення функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів; 7) забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробка персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації; 8) здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт з пошуку й знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях; 9) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС як судових експертів, спеціалістів-криміналістів і спеціалістів-вибухотехніків [13].

Також завдання досліджуваних суб'єктів визначаються в положеннях про відповідні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС України. Утім аналіз змісту таких положень свідчить про те, що закріплені в них завдання загалом дублюють ті, що викладені в вищезазначеному Наказі МВС України від 03.11.2015 № 1343. Варто в цьому контексті відмітити й статтю 2 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР, у якій закріплено, що основними завданнями наукової й науково-технічної експертизи є об'єктивне, комплексне дослідження об'єктів експертизи; перевірка відповідності об'єктів експертизи вимогам і нормам чинного законодавства; оцінювання відповідності об'єктів експертизи сучасному рівню наукових і технічних знань, тенденціям науково-технічного прогресу, принципам державної

науково-технічної політики, вимогам екологічної безпеки, економічної доцільності; аналіз рівня використання науково-технічного потенціалу, оцінювання результативності науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських розробок; прогнозування науково-технічних, соціально-економічних та екологічних наслідків реалізації чи діяльності об'єкта експертизи; підготовка науково обґрунтованих експертних висновків [14].

На виконання покладених на досліджувані установи завдань вони здійснюють свою діяльність за низкою напрямів, визначених у чинному законодавстві, зокрема у вищезгаданому Наказі МВС України від 03.11.2015 № 1343, а також положеннях про відповідні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС України. Аналіз законодавчо закріплених напрямів діяльності НДЕКУ МВС України дає змогу виокремити такі їх функції: організаційно-управлінська; експертна та оцінна; правоохоронна; інформаційно-аналітична і статистична; реєстраційно-облікова; наукова та науково-технічна; методична; освітньо-виховна; кадрова; взаємодія з відповідними суб'єктами на національному рівні й міжнародне співробітництво з питань, що належать до компетенції установ; підготовка пропозицій щодо вдосконалення чинної нормативно-правової бази.

Варто відмітити, що чітко визначених цілей діяльності НДЕКУ МВС України чинне законодавство не містить. Однак аналіз завдань і функцій цих суб'єктів дає змогу зробити висновок, що метою їх організації та функціонування є:

1) забезпечення ствердження в державі режиму законності й підтримка стану правопорядку в ній, зокрема, шляхом сприяння, по-перше, відправленню правосуддю; по-друге, відповідним органам держави у здійсненні правоохоронної діяльності; по-третє, фізичним і юридичним особам у реалізації та (або) захисті наданих їм прав і законних інтересів;

2) зміцнення й розвиток наукового та науково-технічного потенціалу держави.

Що стосується структурно-організаційного блоку елементів адміністративно-правового статусу НДЕКУ МВС України, то його роль полягає у визначенні:

– зовнішньоорганізаційного становища досліджуваних установ, тобто їх становища у вертикалі влади-підпорядкування й місця в системі органів та установ держави;

– внутрішньої управлінської та функціональної будови (організації, структури).

**Висновки і пропозиції.** Отже, резюмуючи, варто акцентувати увагу на тому, що правовий статус є надзвичайно важливою правовою категорією, яка в комплексному та системному вигляді виражає основні аспекти юридичного становища суб'єкта. Дослідження сутнісного змісту і структури правового, зокрема адміністративно-правового, статусу НДЕКУ МВС України є необхідним кроком на шляху з'ясування становища цих установ у системі суспільних відносин адміністративно-правового характеру, вивчення механізму виникнення, забезпечення та реалізації їхніх (установ) правових зв'язків з іншими суб'єктами зазначених відносин.

### Список використаної літератури:

1. Музичук О.М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. Форум права. 2008. № 1. С. 316–321. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index.htm\\_2008\\_1\\_47](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_1_47).
2. Матузов Н.И. Правовая система и личность. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. 293 с.
3. Панчишин А.В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 95–98.
4. Степанова Т.В. Щодо співвідношення поняття «правового статусу» та суміжних категорій. Правова держава. 2015. № 19. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/6686/35-40.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Київ: Юридична думка, 2004. Т. 1: Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). 584 с.
6. Комзюк В.Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ХНУВС. Харків, 2003. 191 с.
7. Якимов А.Ю. Субъекты административной юрисдикции (правовой статус и его реализация): монография: Москва: ВНИИ МВД России, 2006. Ч. 1: Правовой статус субъектов административной юрисдикции. 268 с.
8. Исполнительная власть в Российской Федерации. Проблемы развития / отв. ред. И.Л. Бачило. Москва: Юрист, 1998. 432 с.
9. Сікорський О.П. Адміністративно-правовий статус Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2011. 20 с.
10. Цабрия Д.Д. Статус органа управления. Сов. государство и право. 1978. № 2. С. 126–127.
11. Бахрах Д.Н. Административное право: учебник для вузов. Москва: БЕК, 1999. 368 с.

12. Стародубцев А.А. Організаційно-правові питання діяльності інспекції особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 1999. 185 с.
13. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1343. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#n15>.
14. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>.

**Заяць Р. Я. К проблеме определения структурных элементов административно-правового статуса научно-исследовательских экспертно-криминалистических учреждений МВД Украины**

*В статье на основе анализа научной литературы и норм действующего законодательства Украины определены элементы административно-правового статуса научно-исследовательских экспертно-криминалистических учреждений МВД Украины. Отмечено, что исследование административного правового статуса является необходимым шагом на пути выяснения положения данных учреждений в системе общественных отношений административно-правового характера, изучения механизма возникновения, обеспечения и реализации их (учреждений) правовых связей с другими субъектами указанных отношений.*

**Ключевые слова:** структура, статус, правовой статус, административно-правовой статус, научно-исследовательские экспертно-криминалистические учреждения, МВД Украины.

**Zaiats R. Ya. To the problem of determining the structural elements of the administrative and legal status of scientific-research expert-forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine**

*In the article, on the basis of the analysis of scientific literature and the norms of the current legislation of Ukraine, the elements of the administrative-legal status of research-based expert-forensic institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are determined. It was emphasized that the study of administrative-legal status is a necessary step on the way of clarification of the situation of these institutions in the system of social relations of an administrative-legal nature, studying the mechanism of the emergence, provision and implementation of their (institutions) of legal relations with other subjects of these relations.*

**Key words:** structure, status, legal status, administrative-legal status, scientific-research expert-forensic institutions, Ministry of Internal Affairs of Ukraine.